

**ВИКОРИСТАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЗА ДОГОВОРОМ ПРОКАТУ
ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ЯК ДЖЕРЕЛО ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ
THE USE OF VEHICLES UNDER THE CONTRACT OF VEHICLE HIRE
AS THE SOURCE OF DANGER**

Семенова А.П.,

*викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

У статті визначені різновиди транспортних засобів, які можуть передаватись за договором прокату транспортного засобу, користування якими визнається джерелом підвищеної небезпеки. Окреслено коло осіб з числа суб'єктів цивільних правовідносин, які мають право керувати тим чи іншим транспортним засобом як в якості екіпажу, так і на правах абонента (наймача) за договором прокату транспортного засобу. А також з'ясовано перелік документів, які необхідні для здійснення управління різними видами транспортних засобів.

Ключові слова: типи транспортних засобів, джерела небезпеки, цивільно-правові відносини.

В статье определены разновидности транспортных средств, которые могут передаваться по договору проката транспортного средства, пользование которыми является источником повышенной опасности. Обозначен круг лиц из числа субъектов гражданских правоотношений, которые имеют право управлять тем или иным транспортным средством как в качестве экипажа, так и на правах абонента (нанимателя) по договору проката транспортного средства. А также выяснен перечень документов, необходимых для возможности управления разными видами транспортных средств.

Ключевые слова: типы транспортных средств, источники опасности, гражданско-правовые отношения.

At this article the types of vehicles that can be transmitted for hiring vehicle, using of which is a source of danger. We outline a range of persons from civil legal relations, which have the right to control or other vehicle as both crew and the rights of party (the employer) for hiring the vehicle. And also identified a list of documents required to be able to manage different kinds of vehicles.

Key words: types of vehicles, source of danger, civil legal relations.

Договір прокату транспортного засобу є самостійним видом цивільно-правового зобов'язання, метою якого є задоволення побутових потреб фізичних осіб. За договором прокату транспортного засобу прокатний пункт (наймодавель), який є суб'єктом підприємницької діяльності, передає або зобов'язується передати транспортний засіб абоненту (наймачу) у володіння та користування за плату на певний строк.

Предметом договору прокату транспортного засобу є транспортний засіб, що передається у володіння та користування. Відповідно до ст. 1187 Цивільного кодексу України діяльність, пов'язана з використанням транспортних засобів, є джерелом підвищеної небезпеки.

На сучасному етапі в цивілістичній науці поняття джерела підвищеної небезпеки розкрито тільки через відшкодування шкоди, завданої під час його експлуатації. Це праці російських вчених Болдінова В.М., Тебряєва А.А. та Солдатенко О.М. Вони розглядають шкоду, заподіяну транспортним засобом, як різновид шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки.

Серед українських робіт представлено дисертаційне дослідження «Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки» Г.Л. Пендяги, але в цій роботі діяльність, пов'язана з використанням транспортних засобів як джерела підвищеної небезпеки, розглядається тільки на прикладі автомобільного транспорту. Але слід враховувати, що відповідно до діючого законодавства транспортних засобів існує декілька різновидів.

Отже, метою цієї публікації є визначення характеристики транспортних засобів, користування якими за договором прокату транспортного засобу є джерелом підвищеної небезпеки, з'ясування кола осіб з числа суб'єктів цивільних правовідносин, які мають право керувати тим чи іншим транспортним засобом, а також окреслення переліку документів, які необхідні для цього.

З урахуванням положень чинного законодавства України про транспорт та класифікації обов'язкового страхування відповідальності існують такі види страхування залежно від видів транспортних засобів: особисте страхування від нещасних випадків на транспорті; авіаційне страхування цивільної авіації; страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних з обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, бага-

жу, пошті, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам; страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів; страхування засобів водного транспорту. Отже, можна дійти висновку, що об'єктами договору прокату транспортного засобу виступають: залізничні, водяні, повітряні та автомобільні транспортні засоби.

Питання про належне використання джерела підвищеної небезпеки є дуже важливим, беручи до уваги контроль влади за цими правовідносинами. Наприклад, суб'єкт господарської діяльності готує і подає до місцевих органів виконавчої влади декларації безпеки об'єкта підвищеної небезпеки – ст. 10 Про об'єкти підвищеної небезпеки України; Закон від 18.01.2001 № 2245-III

Органи державної влади поступово підвищують штрафні санкції за неналежне використання транспортних засобів. Відповідно до внесених змін до чинного законодавства, які стосуються власників та користувачів наземних транспортних засобів, Кабінет міністрів України встановив максимальні розміри страхових платежів. А також страховики, в особі яких виступають власники транспортних засобів, зобов'язані бути членами Моторного (транспортного) страхового бюро України, яке є юридичною особою, що утримується за рахунок коштів страховиків. А Закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" передбачає визначення розміру страхового платежу (внеску, премії). Відповідно до зазначеного закону розмір страхової суми за шкоду, заподіяну майну потерпілих, становить 50 тис. гривень на одного потерпілого. У разі, якщо загальний розмір шкоди за одним страховим випадком перевищує п'ятикратну страхову суму, відшкодування кожному потерпілому пропорційно зменшується. Розмір страхової суми за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю потерпілих, становить 100 тис. гривень на одного потерпілого.

Також цим законом передбачено механізм відшкодування шкоди, заподіяної третій особі, а також відшкодування шкоди, пов'язаної з лікуванням потерпілого. Відповідно до Цивільного кодексу України шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим

об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Таким чином, доречним вбачається укладення договору прокату транспортного засобу з екіпажем, тому що характер відповідальності за договором між прокатною базою та абонентом залежить саме від присутності чи відсутності екіпажу. Оскільки екіпаж транспортного засобу знаходиться з його власником у трудових відносинах, можна зазначити, що він є представником юридичної особи, яка надає транспортний засіб у тимчасове користування, а ч. 2 ст. 805 Цивільного кодексу України передбачає, що відповідальність за усі обставини, що можуть виникнути в процесі використання джерела підвищеної небезпеки, перекладається на екіпаж транспортного засобу, а відповідно, й на власника.

Екіпаж взагалі відіграє найважливішу роль у процесі експлуатації транспортних засобів як джерела підвищеної небезпеки. Чинне законодавство встановлює вимоги щодо осіб, які можуть бути членами екіпажу. Розглянемо їх на прикладі водіїв транспортних засобів.

Виходячи з того, що отримати право на керування автомобільним транспортом може майже кожна фізична особа шляхом виконання встановлених до цього вимог, а для управління водними, повітряними та залізничними транспортними засобами необхідно мати відповідну кваліфікацію, джерела підвищеної небезпеки можна класифікувати за таким чинником, як розповсюдженість використання транспортного засобу серед суб'єктів, що використовують транспортний засіб саме за договором прокату транспортного засобу. Таким чином, джерела підвищеної небезпеки можна поділити на більш розповсюджені та менш розповсюджені.

До менш розповсюджених джерел підвищеної небезпеки відносимо використання повітряного, водного та залізничного транспорту.

Відповідно до ст. 49 Повітряного кодексу України до складу авіаційного персоналу встановлено такі вимоги:

1. Особа, яка належить до авіаційного персоналу, має відповідати кваліфікаційним вимогам за професійною ознакою, станом здоров'я та мати належним чином оформлене свідоцтво, яке видається окремо на кожну спеціальність осіб авіаційного персоналу.

2. Особа авіаційного персоналу зобов'язана мати при собі свідоцтво під час провадження професійної діяльності і провадити таку діяльність згідно з умовами та обмеженнями, передбаченими свідоцтвом.

3. Наявність свідоцтва є необхідним для таких спеціальностей осіб авіаційного персоналу: пілот повітряного судна; диспетчер управління повітряним рухом (диспетчер служби руху); персонал з технічного обслуговування повітряних суден; члени випробувального екіпажу; член екіпажу пасажирського салону (бортпровідник); диспетчер із забезпечення польотів.

4. Кандидат на одержання свідоцтва має продемонструвати відповідність своїх знань та професійних навичок вимогам для видачі відповідного свідоцтва. Порядок атестації визначається авіаційними правилами України.

5. Кандидат на одержання свідоцтва, рейтингу повинен мати відповідну професійну підготовку за затвердженою програмою у сертифікованому навчальному закладі, належний досвід та придатність за станом здоров'я, підтвержені в установленому порядку.

Отже, можна дійти висновку, що використання повітряних транспортних засобів є джерелом підвищеної небезпеки, тому для управління такими транспортними засобами необхідно мати відповідний рівень професійної кваліфікації.

Відповідно до Кодексу торговельного мореплавства України до зайняття посад капітана та інших осіб командного складу допускаються особи, які мають відповідні

звання, встановлені Положенням про звання осіб командного складу морських суден та порядок їх присвоєння, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Присвоєння звань засвідчується видачею дипломів або кваліфікаційних свідоцтв після успішного складання іспитів у державній кваліфікаційній комісії. Позбавлення звання і вилучення диплома або кваліфікаційного свідоцтва допускається тільки за рішенням суду.

До зайняття посад командного складу, для яких не передбачено присвоєння звання, а також членів суднової команди допускаються особи, які мають видані у встановленому порядку відповідні документи, що підтверджують їхню кваліфікацію, необхідну для виконання обов'язків на судні.

До роботи на судні допускаються особи, визнані придатними для цього за станом здоров'я. Висновок про придатність для роботи на судні за станом здоров'я робиться закладом центрального органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я відповідно до правил, встановлених цим Міністерством.

Тобто, щоб керувати водними транспортними засобами, необхідно, як і у випадку з повітряними транспортними засобами, мати достатньо високий рівень кваліфікації.

Закон України «Про залізничний транспорт» не містить поняття членів екіпажу, але в Положенні про дисципліну працівників залізничного транспорту, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 26.01.1993 № 55, як одне з дисциплінарних покарань зазначається позбавлення права керування локомотивом, свідоцтва водія моторно-рейкового транспорту незнімного типу та свідоцтва помічника машиніста локомотива, що провадиться в разі встановлення вини працівника у виникненні катастрофи або аварії, за проїзд заборонних сигналів (незалежно від наслідків), а також появу (знаходження) на роботі в стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, підтверженому в установленому порядку.

З викладеного можна зробити висновок, що водій залізничного транспорту повинен мати свідоцтво, яке підтверджує його статус, також спеціальну освіту та стан здоров'я, що забезпечує його придатність керувати джерелом підвищеної небезпеки.

Більш розповсюдженим джерелом підвищеної небезпеки є користування автомобільним транспортним засобом. Це обумовлено поширеністю і доступністю не тільки автомобільних транспортних засобів, але й можливістю отримати посвідчення водія певної категорії.

Ст. 17 Закону України «Про автомобільний транспорт» містить вимоги до персоналу автомобільного транспорту. До персоналу автомобільного транспорту законодавством визначені певні вимоги, зокрема, слід мати необхідний рівень професійної кваліфікації, забезпечувати якісне та безпечне надання послуг автомобільного транспорту з перевезення пасажирів чи вантажів, ввічливо та уважно реагувати на звернення і скарги споживачів послуг автомобільного транспорту.

Підготовка, перепідготовка, атестація та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, та Міністерства внутрішніх справ України.

Але слід зазначити, що автомобільне законодавство більш чітко формулює правила користування транспортним засобом та містить розширений перелік документів, необхідних для керування та перевезення пасажирів. У статті 39 Закону України «Про автомобільний транспорт» зазначається, що автомобільні перевізники, водії, пасажирів повинні мати і пред'являти особам, які уповно-

важені здійснювати контроль на автомобільному транспорті та у сфері безпеки дорожнього руху, документи, на підставі яких виконуються пасажирські перевезення. Їх можна класифікувати за такими критеріями: документи для регулярних пасажирських перевезень, документи для регулярних спеціальних пасажирських перевезень, документи для нерегулярних пасажирських перевезень, документи для фізичної особи, що здійснює перевезення пасажирів на таксі, документи для автомобільного самозайнятого перевізника, документи для юридичної особи, що здійснює перевезення пасажирів легковими автомобілями на замовлення, документи на перевезення пасажирів автобусами для власних потреб, документи для водія юридичної особи на перевезення пасажирів легковими автомобілями для власних потреб, документи для фізичної особи на перевезення пасажирів легковими автомобілями для власних потреб.

Для осіб, які є наймодавцями за договором прокату транспортного засобу, необхідними є документи, які є правовою підставою та забезпечують можливість здійснення перевезення пасажирів таксі. Зокрема, для автомобільного перевізника – це ліцензія, інші документи, передбачені законодавством України; для водія таксі – посвідчення водія відповідної категорії, свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, ліцензійна картка, інші документи, передбачені законодавством України.

Відповідно, для водія автомобільного транспортного засобу необхідні тільки ті документи, які посвідчують наявність його належного професійного рівня, і немає необхідності в отриманні спеціальної освіти у середніх та вищих навчальних закладах.

Враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що використання транспортних засобів будь-якого виду за договором прокату транспортного засобу є джерелом підвищеної небезпеки і потребує більш детального регламентування у вітчизняній цивільно-транспортній науці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Цивільний Кодекс України за станом на 16 січня 2003 р. [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Повітряний Кодекс України станом на 19.03.2011 р. № 3393-VI [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>
4. Кодекс торговельного мореплавства станом на 23.05.1995 р. [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80>
5. Про транспорт: закон України від 10.11.1994 № 51 [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80>
6. Про автомобільний транспорт: закон України від 05.04.2001 № 2344-III [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2344-14>
7. Про залізничний транспорт Закон України від 04.07.1996 №273/96 [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80>
8. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: закон України від 01.07.2004 № 1961-IV [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>
9. Про об'єкти підвищеної небезпеки України: закон від 18.01.2001 № 2245-III [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>
10. Про Положення про дисципліну працівників залізничного транспорту: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.1993 № 55 [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/55-93-%D0%BF>
11. Пендяга Ганна Леонідівна. /Відповідальність за шкоду заподіяну заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: автореферат, Київ - 2008. [електронний ресурс] – режим доступу: <http://avtoreferat.net/content/view/992/9/>
12. Болдинов В.М. Ответственность за причинение вреда источником повышенной опасности: автореферат / УГАП. - Иркутск. - 2000. [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/otvetstvennost-za-prichinenie-vreda-istochnikom-povyshennoi-opasnosti>
13. Солдатенко О.М. Гражданско-правовое регулирование ответственности за вред, причиненный источником повышенной опасности: автореферат / СГАП, - Саратов. - 2002. [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/grazhdansko-pravovoe-regulirovanie-otvetstvennosti-za-vred-prichinennyi-istochnikom-povyshennoi-opasnosti>
14. Тебряев А.А. Внедоговорная (деликтная) ответственность и меры защиты за причинение вреда источниками повышенной опасности: автореферат / СПбГУ, - СПб. -2002. [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/102106.html>